

אין מברכין עליו "ברכת המזון" משום שלא קבעי אינשי סעודתייהו עלויה בשונה מ"לחם" שבני אדם קובעים עליו סעודתם.

אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא: אי קבע עלויה [על היין] סעודתיה מאי? וכי יברך על היין ג' ברכות⁽³⁴⁾.

אמר ליה: לכשיבא אליהו ויאמר — אי הוויא קביעותא.

השתא מיהא כיון שאין בני אדם קובעים סעודתם על היין, הרי אף אם אחד יקבע עליו סעודתו בטלה דעתו אצל כל אדם ואין קביעותו קביעות⁽³⁵⁾.

גופא: אמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: שמן זית מברכין עליו בורא פרי העין⁽³⁶⁾.

עליו ברכת בורא פרי הגפן מאחר שאינו משמח. שהרי "משמח" היינו "משכר" וכמבואר בגמרא בב"מ [דף סו ב] וברש"י (ד"ה שכר) ע"ש, ומיין ענבים כידוע אינו משכר.

אבל לדעת רש"י שנקט שחשיבותו של היין היא זו שגרמה לקבוע לו נוסח ברכה בפני עצמו, לכאורה טעם זה שייך גם במיין ענבים [ולדעת הפני יהושע שהובא לעיל עדיין צ"ע בזה].

34. החזון איש (סימן ל"ד סק"ו) מקשה שהרי כשקובע סעודתו על היין ודאי כמות השתיה היא מרובה, ובאופן שכזה הרי התבאר בגמרא ש"טובא גריר" ואינו משביע, ומה הוקשה לגמרא שיברכו עליו ג' ברכות.

ותירץ, שהשיעור "טובא" שהוזכר בגמרא שסגולתו לגרור תאות המאכל הוא כששותה הרבה אך לא בכמות מרובה כל כך, אבל בקובע סעודתו על היין שאז השתיה היא בכמות מרובה מאד, ככה"ג באמת היין שוב חוזר ומשביע. ונמצאו ג' שיעורים לדבר: א. שיעור מועט — משביע. ב. שיעור מרובה — אינו משביע. ג. שיעור מרובה מאד — משביע.

35. כתבו תלמידי רבינו יונה (לקמן כ"ט ב מדפי הרי"ף ד"ה ומיהו) שהשותה יין בגמר סעודתו ברכת המזון פוטרתו. ועוד הוסיפו (לעיל ו' א ד"ה א"נ) שהשותה יין [שלא בשעת

סעודה] וטעה וברך עליו ברכת המזון בדיעבד יצא ידי חובתו. והוכיחו זאת מהמבואר בסוגינתו שאילו היו בני אדם קובעים סעודתן על היין היו מברכין עליו ברכת המזון לכתחלה, הרי שיש לברכה זו שייכות ליין, ואף שלכתחלה ודאי שאין לברך ברכה זו על היין מכל מקום באופנים שהוזכרו לעיל צריכה הברכה להועיל.

אכן הצ"ח דחה דבריהם וכתב שהנידון בגמרא אם לברך ג' ברכות על יין אינו לג' הברכות שבנוסח הרגיל שבברכת המזון, אלא לנוסח מחודש המיוחד ליין שמוזכר בהם שבח היין, וממילא שוב יתכן שברכת המשון בנוסח הרגיל לא תועיל ליין באופנים שהוזכרו אף בדיעבד, וכן נקט החזון איש (סימן ל"ד סק"ה).

36. ולענין ברכה אחרונה — כתב המשנ"ב (ר"ב סקל"ב) שאם שתה כשיעור המחייב בברכה יש לברך עליו ברכה אחת מעין שלש. ומסתימת דבריו נראה שהשיעור הנצרך להתחייב על השמן בברכה הוא כמו בשאר משקין שכתב השו"ע (ק"צ ס"ג) שיש ספק אם שיעורן ב"כזית" או ב"רביעית".

ואולם בספר אמרי בינה (או"ח סי"ז) הביא לדברי ספר החינוך (מצוה תמ"ד) שכתב לענין איסור אכילת מעשר שני חוץ לירושלים שהשיעור להתחייב מלקות על שתיית השמן חוץ לירושלים הוא ב"כזית" כשיעור שנקבע לענין